

children: children, suffering from alalia, dysarthria and paraalalia. Our preliminary prognosis was based on our assumption that different pathogenesis mechanisms should determine different complexes of symptoms of speech underdevelopment. Operations with lexical and grammatical speech mediums demand sufficient level of development of cerebral cortex. Authors of the article carry out a thorough qualitative analysis of pathological symptoms, special for each subgroup of children with underdevelopment of speech. Activities of children, solving the pedagogical tasks in each subgroup as well as their confluent psychic disorders, effecting their speech underdevelopment are being described in the article.

Although quantity indicators of speech formations are low in each group of children, different pathological mechanisms, special for each the groups have been pointed out. These discovered special features of GUS, are being proven to be important to diagnose for proper organization of correctional subgroups and improving the efficiency of speech correction. Prompt and diagnostics of these mechanisms is being proved to be just as important for a more efficient correction.

Key words: general underdevelopment of speech of II level, lexical and grammatical component of expressive speech, differentiated complexes of symptoms of speech disorders, clinical subgroups of children with GUS of second level.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2013 р.

Статтю прийнято до друку 04.11. 2013 р.

Рецензент: д.психол.н., проф.Бистрова Ю.О.

УДК 159.923.2-053.4

СИСТЕМА САМОСВІДОМОСТІ: ЇЇ СТРУКТУРА, ГЕНЕЗИС ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ В СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Могильова Н.М.,
Попова О.М.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення адекватних умов становлення особистості протягом її онтогенезу стоїть в сучасній науці надзвичайно гостро. Існують різні підходи у вивченні особистості: роботи соціогенетичної спрямованості висувають на перший план вивчення особистості в процесі засвоєння нею соціальних норм і ролей; представники персоногенетичного напрямку ставлять основною задачею проблему формування «Я», самосвідомість особистості [2, 6]. У будь-якому випадку позитивна і розвинена самосвідомість допомагає людині у вирішенні складних завдань пристосування до соціуму. Вже на ранніх етапах розвитку дитини особлива увага звертається на процес становлення цього центрального утворення особистості. Для вирішення завдань нашого дослідження необхідно спочатку проаналізувати його суть і генезис.

Мета статті. Теоретико-методологічне дослідження системи самосвідомості. Визначення її структури, генези та умов формування в старшому дошкільному віці.

Аналіз досліджень. Проблема самосвідомості особистості завжди привертала увагу вчених – представників філософії та психології, оскільки поведінка суб'єкта так або інакше співвідноситься з його уявленнями про себе і про те, яким він повинен бути [7].

Залежно від дослідницьких завдань і методологічних орієнтацій поняття «Я» описується: як суб'єкт свідомості і діяльності або як об'єкт, продукт і віддзеркалення; як субстанціальна, онтологічна реальність або як розумовий конструкт, що створюється дослідником; як єдине системне ціле; або як сукупність елементів, рис, вимірювань; як структура або як процес; як інтраіндивідуальне, іманентне в особистості, або як інтерсуб'єктивне, що виникає в процесі взаємодії суб'єктів.

Питання самосвідомості особистості були підняті А.Адлером і знайшли віддзеркалення в його концепції «комплексу неповноцінності» і «комплексу переваги». Він вважав, що все, що роблять люди, має на своїй меті подолання відчуття своєї неповноцінності, яке є джерелом прагнення людини до саморозвитку і досягнення компетентності. Психодинаміка та еґо-психологія бачать у «Я», в першу чергу, мотиваційний феномен [6].

У біхевіоризмі самосвідомість особистості розглядається як поведінкова категорія, яку можна зафіксувати лише в діях, вчинках [7]. Когнітивна психологія висуває на перший план існування пізнавальної схеми, завдяки якій індивід переробляє інформацію про себе, організовуючи її в особливі поняття і образи [4]. Для інтеракціонізму «Я» - це продукт міжособистісної взаємодії і комунікації. Екзистенціальна психологія вбачає суть людського «Я» в процесах самоактуалізації, актах творчості і т.д. [2].

У сучасному психологічному словнику самосвідомість визначається як усвідомлення людиною себе як індивідуальності. При цьому спеціально підкреслюється, що до усвідомлення веде вираз уявлень про себе в знаково-опосередкованій і соціально-нормованій формі. Самосвідомість - це один з рівнів (процесів і результатів) пізнання людиною самої себе, зокрема свого положення у світі і свого ставлення до різноманітних об'єктів і явищ. Самосвідомість частково включає зміст Я-концепції, але тільки в тому ступені, в якій Я-концепція потенційно усвідомлюється. Я-концепція - система узагальнених і відносно стійких уявлень і переживань людини, предметом

яких є вона сама. Умовно в Я-концепції виділяють два компоненти: когнітивний - «Образ Я» і емоційно-оцінний - самооцінку.

У вітчизняній психологічній науці проблема самосвідомості особистості глибоко проаналізована В.В.Століним, І.І.Чесноковою, І.С. Коном, А.Г.Спіркіним. Про неї згадували в своїх працях Б.Г. Ананьєв, Л.С.Виготський, Д.О. Леонтьєв. Л.І. Божович, В.У.Кузьменко, С.Р. Пантілеєв і багато інших, не дивлячись на різницю в розумінні структури самосвідомості, вважають її ядром особистості. Б.Г. Ананьєв називав самосвідомість вищою стадією розвитку особистості, І.І. Чеснокова, О.І.Крошка та ін. вважають, що функціонально самосвідомістю є єдність самопізнання, емоційно-оцінного ставлення до себе і саморегуляції. Діяльність, поведінка, спілкування, на думку вчених, виступають основою становлення як змістовної сторони самосвідомості (системи знань про себе і різних форм самоставлення), так і її функціональних можливостей.

На думку О.М. Леонтьєва, самосвідомість, в першу чергу, залежить від здійснюваної суб'єктом діяльності. Особистість, за О.М.Леонтьєвим, це результат ієрархізації мотивів, визначуваних діяльністю людини [2]. На наш погляд, саме вивчення особистості в процесі провідної діяльності є найбільш адекватним при роботі з дітьми, оскільки забезпечує відносну рівність умов, в яких знаходяться досліджувані. М.І. Лисіна довела, що діяльнісний підхід може бути застосовний і до аналізу спілкування старшого дошкільника, яке виділяється як найважливіша умова становлення «Я», оскільки містить всі ознаки діяльності [3].

А.Н. Леонтьєв виділяв п'ять граней існування Я. Перва грань - телесное или физическое Я - переживание своего тела, как воплощение телесного Я. Вторая - социально-ролевое Я - переживание социальных ролей в обществе. Третья грань - психологическое Я - переживание потребностей, мотивов деятельности. На этом уровне личность способна отвечать на вопрос

- «Какой Я». Четвертая и пятая грань - это ощущение себя источником активности, самоотношение и смысл Я.

Кажучи про генезис самосвідомості, О.М. Леонтьєв указував на необхідність відрізнати знання про себе від усвідомлення себе. Знання про себе є вже у дитини раннього віку, але до того часу, поки вона не оволодіє здатністю підпорядковувати мотиви своєї діяльності, говорити про самосвідомість, на його думку, передчасно [2]. Л.С. Виготський в культурно-історичній теорії розвитку психіки констатував, що залежно від засобів - «культурних знарядь», які людина використовує в пізнанні себе і навколишнього світу, її психіка а, отже, і самосвідомість, набуває якісних відмінностей. Переважне використання знакових засобів веде до складнішої і диференційованої самосвідомості. З погляду І.С.Кона, в самосвідомості людини можна виділити чотири рівні. Нижній рівень - це неусвідомлені, представлені тільки в переживаннях установки, що асоціюються з «самопочуттям» і емоційним ставленням до себе; наступний рівень - усвідомлення і самооцінка окремих властивостей своєї особистості; вище знаходиться рівень, на якому ці приватні самооцінки складаються у відносно цілісний образ; найвищий рівень - «Я - образ» вписується в загальну систему ціннісних орієнтацій особистості, пов'язаних з усвідомленням цілей життєдіяльності і засобів, необхідних для досягнення цих цілей [1].

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній психологічній науці виділені джерела і структура самосвідомості, розглядаються її зміст, механізми і функціональне значення. В той же час, із-за надзвичайної складності проблема самосвідомості не може бути приведена до «спільного знаменника». Це стосується в першу чергу термінів появи самосвідомості і в, певній мірі, його суті та особливостей прояву на різних етапах онтогенетичного становлення особистості.

У вітчизняній психологічній літературі окреме місце посідають праці науковців, що приділяли значну увагу різним аспектам розвитку особистості дитини дошкільного віку, зокрема, формуванню її самосвідомості (Л.І.Божович, О.Л. Венгер, Л.С. Виготський, А.В. Запорожец, М.І. Лисіна, В.С.Мухіна, Д.Б.Ельконін та ін.)

В основі самосвідомості, на думку В.С.Мухіної, лежить здатність дитини привласнювати накопичений досвід людства через механізми ідентифікації, яка виділяє в самосвідомості своєрідний «кристал особистості». Основою цього «кристалу» є ім'я власне (ідентифіковане з тілесною індивідуальністю) і соціальне визнання, яке дитина отримує спочатку від безпосереднього, а потім більш видаленого соціального оточення [5].

Дослідження самосвідомості дитини є складним, перш за все з точки зору методичного арсеналу, оскільки вивчати власну Я-концепцію як рефлексію себе і своїх можливостей шляхом самоопису можна тільки досягнувши достатньої високого рівня сформованості «Я». Розвиток начатків самосвідомості всі дослідники відносять до раннього віку. Воно відбувається в процесі активної діяльності дитини, яка детермінована значною мірою її внутрішнім станом. Дитина вже не тільки знає своє ім'я, вона «відкриває себе» як окрему персону, починається довільне оволодіння своїм тілом, а результатом стає поява цілеспрямованих рухів і дій, в процесі яких з'являється загальна тілесна координація.

Саме у дошкільному віці в нормі формуються первинні уявлення про схему тіла, стає відносно диференційованим самовідчуття. Поява мотивуючих уявлень знаменує собою первинний етап в розвитку довільної поведінки. У зв'язку з формуванням достатньо стійких уявлень з'являються відчуття і бажання, пов'язані

з об'єктами, про які дитина пам'ятає, хоча і не бачить їх перед собою в даний момент. Дитина стає менш залежною від наявної ситуації. Саме з цього періоду він починає «будувати» свою поведінку, узгоджується з власними бажаннями і уявленнями.

Виникнення дитячої самооцінки відноситься, на думку Л.І. Божович, до трьох років. У первинній самооцінці відсутні раціональні компоненти, вона багато в чому ситуативна, емоційно обумовлена. Зазвичай дитині властива глобально-недиференційована думка про себе: «Я - добрий». У випадках протилежних заяв («Я - поганий») можна думати про те, що дитина ще не оцінює себе по-справжньому, а повторює почуту репліку дорослого або проявляє негативізм, який багато дослідників вважають типовим проявом кризи трьох років. В той же час загальновізнано, що при нормальному розвитку саме до трьох років виникає «система Я», яка містить первинне знання про себе і ставлення до себе.

О.М. Леонтьєв вважав дошкільне дитинство періодом первинного фактичного складання особистості. У низці конкретно-психологічних змін дошкільника особливе значення вчений приділяв появі ознак довільності поведінки. Як центральна ланка в цьому формуванні виділяється супідрядність мотивів в діяльності [2]. Л.С.Виготський пов'язував самосвідомість з самооволодінням і розширенням можливостей усвідомлення: від своїх фізичних якостей, рухів і наочних дій до рефлексії власних психічних процесів (як пізнавальних, так і емоційно-мотиваційних) і особистісних якостей. Характеризуючи самооцінку дошкільників, Л.С. Виготський писав, що дитина дошкільного віку любить себе, але самолюбності як узагальненого ставлення до себе, самооцінки як такої, узагальнених ставлень до оточуючих і розуміння своєї цінності у дитини цього віку немає.

На думку Д.Б. Ельконіна, який розвивав положення Л.С. Виготського про те, що процесом психічного розвитку є оволодіння пред'явленими дитині «ідеальними формами», в дошкільному віці дитина максимально орієнтована на засвоєння соціальних норм і відносин. Учений вважав, що образ дорослого орієнтує дії і вчинки дитини-дошкільника, чим і обумовлене виникнення супідрядності мотивів. Вимога дорослого і є тим зразком, який вимушує підпорядковувати мотиви. Образ, що орієнтує поведінку, спочатку існує в конкретній наочній формі, а потім стає все більш узагальненим, таким, що виступає у формі правила або норми.

До головних досягнень в розвитку дошкільника Д.Б. Ельконін відносив нові мотиви вчинків і дій, які вступають у складні відносини і підпорядковують собі бажання дитини, формування перших етичних інстанцій, та, на їх основі, моральну оцінку, а також можливість управління собою. В той же час учений підкреслював, що самооцінка, тобто знання своїх якостей і відкриття для себе своїх переживань становлять самосвідомість, яка формується до кінця дошкільного віку як його основне новоутворення.

Суб'єктний початок породжує різні форми причетності до іншого (співпереживання, співпраця). Самооцінка і образ себе, на думку автора, мають відношення до об'єктного початку; самооцінка – це ставлення до своїх конкретних якостей, образ «Я» - уявлення про свої можливості, здібності, своє місце серед інших. При нормальному психічному розвитку в середині дошкільного віку оформлюються периферичні структури і об'єктні складові образу Я. До старшого дошкільного віку посилюється суб'єктна складова самосвідомості, вона виходить за межі своїх об'єктних характеристик і стає відкритою для переживань інших. Дитина стає здатною давати моральну оцінку вчинкам оточуючих, розуміти їх переживання. Із цього приводу в науковій літературі є деякі розбіжності, оскільки найбільш поширеним в науці є уявлення, що моральні думки дитини відносяться до «соціального», а не до «індивідуального Я».

Л.С. Виготський вважав, що наявність моральних думок є наслідком розвитку самосвідомості, пов'язаної з «втратаю безпосередності», характерної для 7-річної дитини і є віддзеркаленням усвідомлення «ідеальної» форми, яка надається дитині дорослим. По-іншому це можна проінтерпретувати як свідчення розділення «Я-реального» і «Я-ідеального». Виникнення моральних думок розцінюється дослідниками як непрямий показник диференціації самосвідомості, оскільки вони свідчать про зіставлення образу себе «добраго» - «поганого» і бажанні виглядати краще в очах дорослого. Проте, «норма», яку дитина знає, найчастіше розходиться з її реальною поведінкою дитини. Тому можна розцінювати моральні думки як результат засвоєння (але не привласнення) норм соціальної поведінки. Іншу, більш розгорнену структуру самосвідомості дитини пропонує В.С. Мухіна: на її думку самосвідомість є ціннісними орієнтаціями, що створюють систему особистісних смислів, які складають індивідуальне буття особистості. Система особистісних смислів організовується у структуру самосвідомості, що представляє собою єдність ланок, які розвиваються по певних закономірностях. Структуру самосвідомості особистості формують: ідентифікація з тілом, ім'ям власним, самооцінка, виражена в контексті домагання на визнання, статеві ідентифікація, уявлення себе в аспекті психологічного часу і оцінка себе в рамках соціального простору особистості (має рацію і обов'язки) [5].

Здатність встати на позицію іншого свідчить про появу такого найважливішого новоутворення як рефлексія, яку В.В. Давидов та інші дослідники розцінюють як основоположну якість людської свідомості. Неадекватна, завищена самооцінка дошкільників заважає становленню рефлексії, з якою пов'язано формування дій контролю і оцінки, що є неодмінною умовою регуляції своєї поведінки. Діти, у яких здібність до рефлексії ще

не знаходиться в зоні найближчого розвитку, сприймають те, що відбувається, тільки з однієї точки зору. Причини власних невдач вони бачать у зовнішньому світі, приписують їх чому завгодно, але не собі. Сприймаючи те, що відбувається, тільки з суб'єктивної позиції, діти не можуть поглянути на себе з боку. Тому і виявляється зв'язок сформованості вольової регуляції поведінки і з рівнем самооцінки, і з рівнем когнітивного розвитку.

Необхідно також відзначити, що сформованість диференційованої самооцінки є предиктором подальшої учбової успішності дитини, оскільки, вона є одним з проявів когнітивної диференційованості.

Висновки. Отже, в дошкільному віці самосвідомість дитини, так само, як і довольна поведінка, тільки складається і для вивчення вона доступне обмежено, оскільки можливості рефлексій дітей невеликі. Але, в той же час образ фізичного «Я», статевовікова ідентифікація, а також уявлення про себе у минулому і в майбутньому (психологічний час особистості) вже в середньому дошкільному віці сформовані у більшості дітей, які нормально розвиваються. Високий рівень домагань та недостатня здібність до рефлексії виявляються у феномені завищеної самооцінки, яка розцінюється науковцями як норма віку. Засвоєння соціальних норм робить можливим появу моральних думок, що свідчить про зростання самосвідомості дитини, оскільки в них можна бачити прояв «Я для інших» або «ідеального Я». Поведінка дошкільника більшою мірою регулюється дорослим, але в той же час стає очевидною можливість його самостійної регуляції. У старшому дошкільному віці значна частина дітей виявляє ознаки особистісної готовності до шкільного навчання, одним із значущих аспектів якої є можливість децентрації - розуміння і врахування позиції іншого. Останнє стає можливим тільки при достатньому рівні розвитку необхідних елементів самосвідомості.

Література

1. Кон И.С. Категория «Я» в психологии / И.С.Кон // Психологический журнал. -1981. - т.2 - № 3. - С.25-28.
2. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии/ А.Н. Леонтьев [Под ред. Д.А. Леонтьева, Е.Е. Соколовой]. - М.: Смысл, 2000. - 509 с.
3. Лисина М. И. Общение, личность и психика ребенка /М.И.Лисина. - М.: Изд-во Ин-т практ. психологии, Воронеж: НПО "МОДЭК" 1997. - 383 с.
4. Смирнова Е.О. Психологические особенности и варианты детской агрессивности /Смирнова Е.О. Хузева Г.Р. // Вопросы психологии. - 2002. - № 1. -С. 17 - 26.
5. Мухина В.С. Возрастная психология /В.С.Мухина. - М.: Издательский центр «Академия». 1998 - 456 с.
6. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание /А.Г.Спиркин. — М.: Политиздат, 1972 - 303 с.
7. Худобина Е.Ю. Соотношение эмоционального и когнитивного компонентов самооценки у младших школьников: Автореф. дис... канд. психол.н.: спец. 19.00.07 «Возрастная и педагогическая психология». - М., 2009. - 22 с.
8. Чеснокова И.И. Самосознание, саморегуляция, самодетерминация личности /И.И.Чеснокова// Проблемы психологии личности. - М.: Наука, 1982. – С. 121-126.

References

1. Kon.I.S. Kategorija «JA» v psichologii/ Kon.I.S. // psichologicheskij jurnal. -1981. - t.2 - № 3. - s.25-28.
2. Leontev A.N. Lekcii po obshej psichologii/ A.N. Leontev [Pod red. D.A. Leonteva, E.E. Sokolovoj]. - M.: Smisl, 2000. - 509 S.
3. Lisina M.I. Obshenire, lichnost i psihika rebenka / LisinaM.I. - M.: Izd-vo In-t prakt.psichologii, Voronej: NPO "MODEK" 1997. - 383 s.
4. Smirnova E.O. Psichologicheskie osobennosti i variant detskoj agresivnosti/Smirnova E.O. ChuzeevaG.P. // Voprosi psichologii. - 2002. - № 1. - S. 17 - 26.
5. Muhina V.C. Vozrastnaya psihologiya /B.C. Muhina. - M.: Izdatelskij centr «akademiya». 1998 - 456 S.
6. Spirkin A.G. Soznanie i samosoznanie /A.G.Spirkin. — M.: Politizdat, 1972 - 303 S.
7. Hudobina E.U. Sootnoshenie emocionalnogo i kognitivnogo komponentov somoocenki u mladshih shkolknikov: Avtoreph. dis... kand. psiholog.n.: spec. 19.00.07 «Vozrasnaya i pedagogicheskaya psichologiya». - M., 2009. – 22 S.
8. Chesnokova I.I. Samosoznanie, somoregulyaciya, samodeterminaciya lichnosti /I.I. Chesnokova // problemipsichologii lichnosti. - M.: Nayka, 1982. – S. 121-126.

Могильова Н.М., Попова О.М. Система самосвідомості: її структура, генезис та умови формування в старшому дошкільному віці

У статті розглядається проблема присвячена виділенню місця самосвідомості особистості у загальнопсихологічному науковому просторі та в контексті онтогенетичного розвитку особистості на етапі дошкільного дитинства.. Здійснено аналіз забезпечення адекватних умов становлення особистості протягом її онтогенезу, що стоїть в сучасній науці надзвичайно гостро. Визначено різні підходи у вивченні особистості: роботи соціогенетичної спрямованості, які висувають на перший план вивчення особистості в процесі засвоєння нею соціальних норм і ролей; роботи представників персоніогенетичного напрямку, що ставлять основною задачею проблему формування «Я», самосвідомість особистості. Зазначено, що у будь-якому випадку позитивна і розвинена самосвідомість допомагає людині у вирішенні складних завдань пристосування до соціуму. Вже на ранніх етапах розвитку дитини особлива увага звертається на процес становлення цього центрального утворення особистості. Визначені основні напрямки удосконалення теоретико-методологічного дослідження системи самосвідомості. Визначено її структуру, генезу та умови формування в старшому дошкільному віці.

Ключові слова: особистість, самосвідомість, рівень домагань, рефлексія.

Могилёва Н.Н., Попова Е.Н. Система самосознания: ее структура, генезис и условия формирования в старшем дошкольном возрасте

В статье рассматривается проблема определения места самосознания личности в общепсихологическом научном пространстве и в контексте онтогенетического развития личности на этапе дошкольного детства. Осуществлён анализ обеспечения надлежащих условий для онтогенеза формирования личности, который в современной науки является чрезвычайно острым. Определенно различные подходы в изучении личности: работы социогенетического направления, которые выносят на первый план исследования личности в процессе освоения нею социальных норм и ролей; работы

представителей персонотенетического направления, которые основной задачей выделяют проблему формирования «Я» концепции, самосознания личности.

Отмечено, что в любом случае позитивное и развитое самосознание помогает человеку в решении сложных проблем приспособления в социуме. Уже на ранних этапах развития ребенка, особое внимание обращается на процесс формирования центрального образования личности. Намечены основные направления совершенствования теоретико-методологического исследования системы самосознания. Определена её структура, генезис и условия формирования в старшем дошкольном возрасте.

Ключевые слова: личность, самосознание, уровень притязаний, рефлексия.

Mohyliova N. M., Popova O. M. System of consciousness: its structure, genesis and forming terms in senior preschool age

The article is devoted a location consciousness of personality in hpsychological scientific space and in the context of ontogenetic development of personality on the stage of preschool childhood. The problem of adequate conditions support of making up of personality during the ontogenesis in modern science is extremely burning. There are different approaches in the study of personality : the works of sociogenetic orientation highlight the study of personality in the process of social norms and roles mastering; the representatives of the personogenetic trend set the problem of the formation of " I", self-consciousness of the individual as the main task. In any case, positive and well-developed self-consciousness helps people to solve complex problems of adjustment to society. In the early stages of child development, special attention is paid to the process of the formation of the central personality. To solve the problems of our investigation we have in the first place to analyze its nature and genesis. Theoretical and methodological study of consciousness system. Determination of the structure, genesis and forming terms in senior preschool age .

Keywords: personality, consciousness, level of claims, reflection.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2013 р.

Статтю прийнято до друку 04.11.2013 р.

Рецензент: д.психол.н., проф.. О.В. Мамічева

УДК: 376.37

МЕТОДИКА КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ РЕЧИ У ДОШКОЛЬНИКОВ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ С УЧЕТОМ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ПОДХОДА

Морозова В.В.

кандидат педагогических наук, доцент

В современной коррекционной педагогике, по данным Н.Ю.Боряковой [1], Е.А.Екжановой [2], Н.Н.Малофеева [3], Т.Г.Неретиной [4], З.П.Шабалиной [5] др., имеют место разнообразные формы организации дифференцированного подхода в процессе коррекции нарушений речи у детей с задержкой психического развития (ЗПР).

Наиболее широкое распространение получила традиционно-классическая форма дифференцированного подхода, реализующаяся в составе одной группы детей с ЗПР, форма, в которой осуществляется разделение детей с ЗПР по группам в соответствии с их познавательными и речевыми возможностями. При этом в ряде случаев при достаточно сложных видах обучения и коррекции, отсутствует строгое распределение детей по определенным группам.

В настоящее время дифференцированный подход в процессе коррекции нарушении речи у детей с ЗПР предполагает синтезирование его с принципом системности, т.е. осуществляется совершенствование всей речевой системы в целом через коррекцию нарушений отдельных составляющих речевой деятельности в их взаимосвязи и взаимодействии.

Теоретическим обоснованием дифференцированного подхода в процессе коррекции нарушений речи у детей с ЗПР служит клиническая разнородность этой категории детей, неравномерность в развитии речевой системы (лексико-грамматического и фонетико-фонематического компонентов, связной речи и т.д.), психических функций (памяти, мышления, внимания, восприятия и т.д.) и эмоционально-волевой сферы.

Специфика речевого развития у детей с ЗПР отражает неполноценность познавательной деятельности и эмоционально-волевой сферы, что выражается в сложности, неоднородности и вариативности проявлений нарушений речевого развития, в первичном недоразвитии семантической стороны речи.

Коррекционно-логопедическая работа с детьми, имеющими ЗПР, должна учитывать специфику их психического развития, механизмы, симптоматику и структуру речевого дефекта и осуществляться с опорой на сохраненные звенья. В связи с этим особую важность приобретает дифференцированный подход в процессе коррекции нарушений речевого развития, учитывающий многообразие факторов, среди которых наиболее значимыми являются следующие: психологические особенности детей с ЗПР, особенности проявлений,